
KONFERENCIA A CSALÁDNÉV-VÁLTOZTATÁSOK TÉMAKÖRÉBŐL

1. „Névváltoztatás – társadalom – történelem. Családnév-változtatások – több szempontú megközelítésben” címmel tartottak konferenciát a családnév-változtatások kérdéskörével foglalkozó kutatók 2007. november 22–24-én Budapesten. A konferenciát a Magyar Nyelvtudományi Társaság, illetve az ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete mellett működő interdiszciplináris kutatócsoport szervezte, mely 2004-ben alakult a hivatalos magyar családnév-változtatások kérdéskörének több szempontú, módszeres vizsgálatára. (A kutatócsoportról és tevékenységéről bővebben I. FARKAS TAMÁS: The research of official family name changes in Hungary. *Onomastica Uralica* 6. megjelenés előtt; továbbá a kutatócsoport honlapját: <http://nevvaltoztatas.elte.hu>.) A konferencia megszervezéséhez az OTKA támogatásával folyó (T 49095 sz.) kutatási program biztosította a hátteret, míg a helyszínt az ELTE Bölcsészettudományi Kara szolgáltatta.

A családnév-változtatások kérdésköre számos tudományág számára kínál kutatásra érdemes kérdéseket: elsősorban is a történettudománynak (társadalomtörténet, helytörténet, politika-, ideológia- és mentalitástörténet, művelődéstörténet), a kisebbség- és identitáskutatásnak, a nyelvtudománynak és a névkutatásnak, de a jogtudománynak, a társadalomlélektannak és más szakterületeknek úgyszintén. A témakör iránt az utóbbi egy-két évtizedben megélné a hazai és a nemzetközi tudományos érdeklődés, ám az érdekelt szakterületek között kevésbé alakultak ki szorosabb kapcsolatok. A konferencia alapvető célja így az volt, hogy a több tudományterületet érintő, összetett kérdéskör vizsgálatának szélesebb látókört, újszerű és távlatos lehetőségeket nyisson; az érintett diszciplínák és a lehetséges kutatási irányok, nézőpontok, kutatási eredmények megjelenítésének, találkozásának és párbeszédének megfelelő alkalmat és további lendületet biztosítson.

Az igen speciális témakörben szervezett háromnapos konferencián 27 előadás hangzott el. A különböző hazai és határon túli kutatóhelyeket képviselő előadók között történész, nyelvész és névkutató, kisebbségkutató, irodalmár, néprajzos, jogász és államigazgatási szakember egyaránt szerepelt. Előadóként vettek részt mindazok a kutatók, akik több ízben is foglalkoztak már a témakörrel, s mellettük számos olyan kolléga, akik eddig inkább csak alkalmilag, illetve más irányú kutatásaik révén kerültek kapcsolatba a névváltoztatások kérdésével. Az egyes tudományterületek ismert kutatói mellett több doktorandusz hallgató is szerepelt a programban. Említésre méltónak tarthatjuk, hogy az előadások – a szervezők eredeti szándékának megfelelően – kivétel nélkül a konferencia meghirdetett témájához kapcsolódtak, annak összefüggésrendszerébe illeszkedtek.

2. A konferencia programja KISS JENŐ akadémikus megnyitójával kezdődött, a szervező tudományos társaság és az egyetemi intézet nevében egyaránt üdvözölve a résztvevőket. A szakmai program nyitó előadásait a névváltoztatások témaköre által leginkább érintett szakterületek felkért reprezentánsai tartották. KARÁDY VIKTOR (CEU) társadalomtörténész, akadémikus „A névváltoztatások társadalomtörténeti jelentősége Magyarországon” című előadásában a jelenség főbb társadalomtörténeti összefüggéseire

irányította a figyelmet. HAJDÚ MIHÁLY (ELTE/KRE) „A névváltoztatások névtani kérdései” cím alatt a hivatalos családnév-változtatásokat a személynév-változtatások részletesen bemutatott rendszerén belül helyezte el. PAPP IMRE (ELTE/IRM) a jogtudomány képviselőjeként és a névváltoztatások ügyintézésével megbízott minisztérium közigazgatási államtitkáraként „A névváltoztatás gyakorlatának időszerű kérdései” című előadásában adott áttekintő képet a családnév-változtatások jelenlegi helyzetéről, indokairól és a velük kapcsolatos minisztériumi eljárásokról. Tematikailag utóbbi előadáshoz kapcsolódott SZABÓ ZSUZSANNA KATALINNAK (ELTE, egykori bölcsész- és joghallgatóknak) a hivatalos családnév-változtatások jogtörténetét felvázoló – a programban később elhangzott – előadása. Elhangzását tekintve és jellegében is a nyitó előadásokhoz csatlakozott FARKAS TAMÁS (ELTE) „Szempontok, irányok, feladatok és lehetőségek a családnév-változtatások vizsgálatában” című előadása, melyben – az említett kutatócsoport irányítójaként is – a témakör kutatásának legfontosabb kérdéseit, lehetséges és aktuális feladatait tekintette át.

A **névváltoztatásokat körülvevő „erőtér”** működését elemezte MAITZ PÉTER (DE/Universitát Augsburg) „»A szent ügy«: Meggyőzés, kirekesztés és befogadás diszkurzív stratégiái a dualizmuskori névmagyarosítási propagandában” című előadásában, a korabeli szövegek modern nyelvészeti elemzésén keresztül. NAGY IMRE GÁBOR (Baranya Megyei Levéltár) a két háború közötti időszak névmagyarosítási konjunktúrájának hátterét vizsgálta a Somogy és Baranya megyei közigazgatási tisztviselők példáján keresztül, a kutatás számára eddig ismeretlen levéltári források alapján. Sajátos és igen gazdag képet mutatott be a családnév-változtatásoknak T. SOMOGYI MAGDA (ELTE) a szépirodalomban megjelenő, tehát fiktív névváltoztatási esetek részletes és sok szempontú névtani elemzésén keresztül.

Számos előadás kifejezetten valamely **magyarországi kisebbség családneveinek**, névváltoztatásainak vizsgálatára irányult. GOMBOS JÁNOS (Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete) a magyarországi szlovákság 18. századi történetén keresztül a történész szemével, GYIVICSÁN ANNA (ELTE) a későbbi névmagyarosítási modellek és magatartásformák vizsgálatával néprajzoként, MIZSER LAJOS (Nyíregyházi Főiskola) pedig (távollétében felolvasott előadásában) a nyíregyházi tirpákok névváltoztatásainak nyelvészeti-névtani szempontú bemutatásával adott képet a szlovák származású magyarországi népesség névváltoztatásainak történetéről. Több előadás ugyanakkor kifejezetten a magyarországi némettség névhasználatát és névváltoztatásait tette vizsgálatá tárgyává. BINDORFFER GYÖRGYI (MTA ENKI) kisebbségkutató kulturális antropológusként több magyarországi német közösségben végzett kutatásai alapján számolt be ennek összefüggéseiről, FÖGLEIN GIZELLA (ELTE) a második világháborút követő agrárátalakulásnak, a kitelepítéseknek és a némettség névváltoztatásainak összefüggéseit vizsgálta a történész nézőpontjából, SZILÁGYI ANIKÓ (Pannon Egyetem, Veszprém) pedig névkutatóként egy hajdani tömeges névváltoztatás (Kislőd, 1868) történetét és tanulságait mutatta be. FENYVES KATALIN (ELTE, PhD-hallgató) a magyarországi zsidóság társadalomtörténetének kutatójaként a zsidó névválasztást az önreprezentáció elemeként, illetve akkulturációs stratégiaként és belső változatosságában tárgyalta. KOZMA JUDIT (ELTE, PhD-hallgató) osztrák és magyar zsidók egykori névváltoztatásait együttesen, hasonlóságokra és különbségekre figyelve, névtani szempontból mutatta be.

A kérdéskör kutatásában kevésbé ismert területre világítottak rá azok az előadások, melyek nem a magyarországi nemzeti, etnikai vagy vallási kisebbségek névmagyarosításának történetéről, hanem a Kárpát-medencei **kisebbségi magyarság** – illetve három

legfontosabb régiójának – **névváltoztatásairól** számoltak be. VÖRÖS FERENC (BDTF) „Névváltoztatás, avagy névhelyreállítás?” címen nyelvész-névkutatóként a névátírás és a visszamagyarosítás, illetve névhelyreállítás kérdéskörét tárgyalta a (cseh)szlovákiai magyar névanyag sorsára alapozott előadásában. BENCE ERIKA (Újvidéki Egyetem) „Írói nevek a vajdasági magyar irodalomban” című előadása a többnyire nem hivatalosított, de a művészi pályán felvett nevekről és e névhasználat háttéréről adott képet az irodalomtörténész szemszögéből. HOCHBAUER MÁRIA (Babeş–Bolyai Tudományegyetem, PhD-hallgató) „Családnév-változtatások Erdélyben 1990-től napjainkig” című előadásában pedig a jelenkori romániai névváltoztatások szabályait és összképét mutatta be a konferencia résztvevőinek.

Az előadások egy további csoportja a magyarországi névváltoztatások **adott térben és időben** lezajló folyamataira fordította a figyelmet. MIKESY GÁBOR (FÖMI/ELTE, PhD-hallgató) a névmagyarosítások földrajzi eloszlását vizsgálta az 1895. évi esetek alapján, térképlapokon szemléltetve és elemezve a mozgalom területi jellemzőit. A névtudomány nézőpontjából szólt FÜLÖP LÁSZLÓ (Kaposvári Egyetem) felolvasott előadása Kaposvár környékének 19. századi névváltoztatásairól és az ezeket megelőző spontán névváltozásokról, valamint VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA (Nyugat-magyarországi Egyetem) a reformkori és dualizmus kori Győr névváltoztatásairól. SZÜCS JUDIT néprajzkutató (Tari László Múzeum) 20. századi dél-alföldi példákat idézve beszélt a névváltoztatások történetéről.

Egyes előadások a névváltoztatások **névanyagára**, összképére, annak jellemzőire összpontosították figyelmüket. JUHÁSZ DEZSŐ (ELTE) „Múltidézés és családnév-változtatás” című előadásában a 19. századi névmagyarosítások új neveinek „nemzeti” jellegét, az ehhez kapcsolódó nyelvi, névtani sajátosságokat elemezte. KOZMA ISTVÁN (ELTE, PhD-hallgató), a kérdéskör avatott társadalomtörténész kutatója pedig „Közeledés vagy az elkülönülés reprodukálása másként?” című előadásában a névmagyarosítással felvett családnevek csoportosajátos vonásait vizsgálta a dualizmus időszakában, keresztények és zsidók körében.

A magyarországi családnév-változtatások sokszínű vizsgálatához tanulságos módon csatlakoztak azok az előadások, melyek **más országok névváltoztatásairól** adtak képet. KOZMA JUDIT már említett, a magyar és osztrák zsidóság névváltoztatásait bemutató előadása mellett ilyen volt BÁNYAI VIKTÓRIÁNAK (ELTE/MTA Judaisztikai Kutatóközpont) a „névhéberesítés” társadalomtörténeti és nyelvi vonatkozásairól tartott s elsősorban magyar bevándorlók neveivel példázott áttekintése, valamint FÁBIÁN ZSUZSANNÁNAK (ELTE) az olaszországi családnév-változtatások bemutatását az olasz névanyag jellemzőinek felvázolásával megalapozó nyelvészeti-névtani előadása.

3. A konferencia szervezői az előadásokat önálló kötetként tervezik megjelentetni. A nemzetközi tudományos életben is különlegesnek számító konferencia számos résztvevője, a bemutatott új területek, megközelítések és eredmények, valamint az előadások kapcsán kibontakozó eszmecsere reményeink szerint a témakör kutatását jótékonyan fogja szolgálni.

TAMÁS FARKAS, Budapest conference on family name changes

Between the 22nd and 24th of November in 2007 a conference was held in Budapest under the title of “Name changes – society – history: Family name changes from different points of view”. The conference was organised jointly by the Society of Hungarian Linguistics and the interdisciplinary research team working in conjunction with the Institute of Hungarian Linguistics and Finno-Ugric Studies of ELTE University. The research team was established in 2004 to carry out a multi-dimensional, systematic survey of the problems of official Hungarian family name changes. In the conference, 27 papers were presented, and among the presenters historians, linguists and name researchers, minority researchers, scholars of literature, ethnographers, lawyers and experts in administration were equally represented. Papers presented in the conference will be published later in an independent volume of studies. Further information about the topic and about the research is available on the website <http://nevvaltoztatas.elte.hu>.